

Het lijden verkracht

Met 'Titus Andonderonikustmijnklothe' heeft Walter Hus zijn derde opera klaar op tekst van Jan Decorte. Net als in het eerste deel van de trilogie, 'Meneer, de zot & t'kint' uit 2000, voert Jan Ritsema ook ditmaal de regie. Zes zangers-muzikanten verklanken deze gruwel-estafette en spetteren vrolijk rond in de pool van klagen en lijden waar de mens zich al te graag in verliest.

Jef AERTS

De eerste echte samenwerking tussen componist Walter Hus en theatermaker Jan Ritsema dateert alweer van 1994-1995, het seizoen waarin Ritsema bij het Brusselse Kaaitheater zijn 'Kopnaad' regisseerde. Aanvankelijk was het de bedoeling dat Hus enkel wat muziekjes tussen de scènes zou schrijven, maar al gauw bleek dat beide heren het op de vloer goed met elkaar konden vinden en dus groef Hus zich veel dieper in de materie dan aanvankelijk was gepland. Toen hij vervolgens het plan opvatte drie Shakespeare-bewerkingen van Jan Decorte tot opera te maken, kreeg Ritsema de vraag twee delen voor zijn rekening te nemen, terwijl de artistiek leider van het Ro Theater, Guy Cassiers, zich vastbeet in het op 'Macbeth' gestoelde 'Bloetwollefduivel'. Voor deze 'Titus Andonderonikustmijnklothe', een tekst die Decorte in 1994 schreef, werd een coproductie opgezet tussen Het Muziek Loo, Publiektheater Gent en Happy New Ears, waarin verder ook Festival van Vlaanderen, Gent en Historische Steden werden betrokken.

Dat deze voorstelling eigenlijk het tweede deel uit de trilogie vormt, maar toch als laatste in het rijtje wordt gecreëerd, rust op louter productieve argumenten. 'Vanaf het begin van het proces was duidelijk dat het tweede deel in samenwerking met Guy Cassiers zou gebeuren', zegt Walter Hus. 'En aangezien het voor hem beter uitkwam om 'Bloetwollefduivel' te doen omdat het Ro Theater toen in een 'Macbeth'-periode zat, hebben we die volgorde gekozen. Ook al is dit uiteindelijk het middenstuk van de drie. Ik heb tussen de drie stukken overal doorschuifluiken aangebracht, zodat ze sowieso verbonden blijven. Voor mijzelf is het goed dat 'Titus' nu komt, omdat het de cirkel als het ware van binnenuit rondmaakt. 'Meneer, de zot & t'kint' was totaal uiteengetrokken, de personages waren helemaal verdeeld over het koor, ze bestonden eigenlijk niet meer. Het waren louter muzikale identiteiten geworden, verspreid over de verschillende zangers. Met 'Bloetwollefduivel' kwam ik dan tot die heel gewone personages en met 'Titus' zitten we in een grote mengvorm. De twee uiterste delen barsten hier als het ware open.'

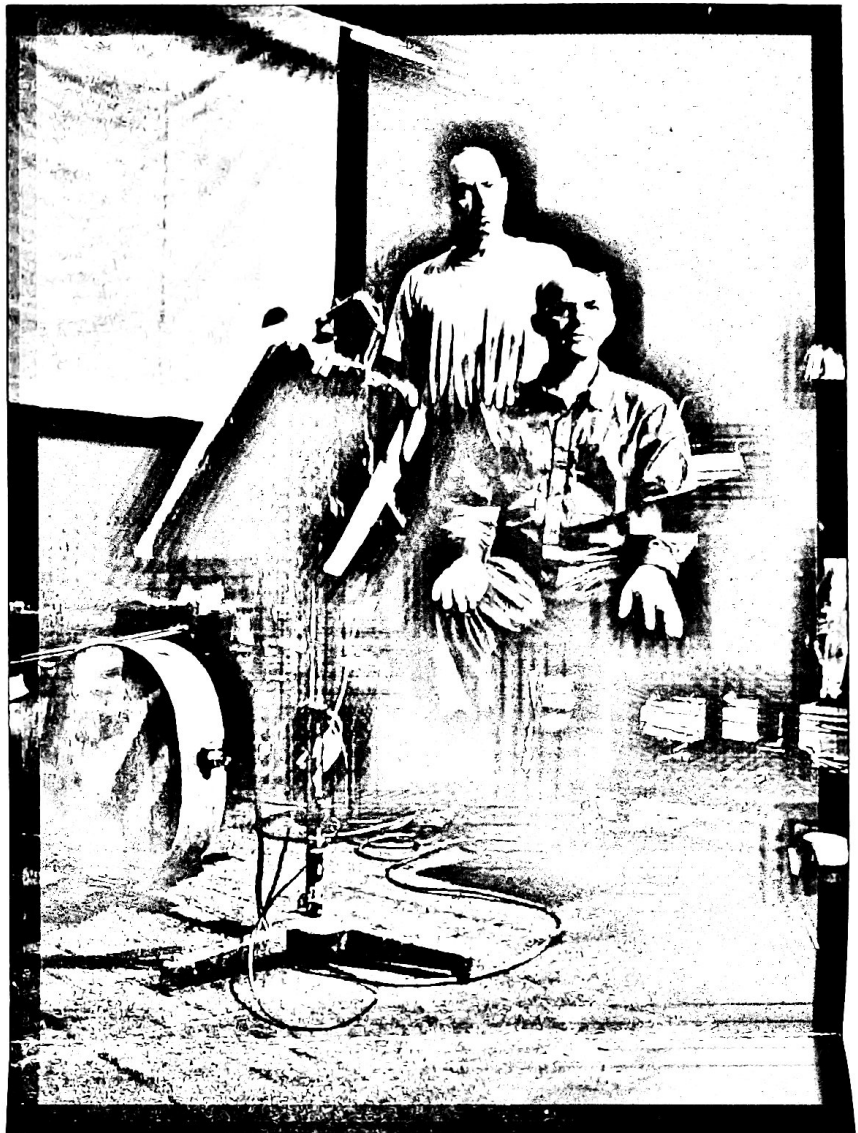
PARADOX

De opera 'Titus Andonderonikustmijnklothe' rust op paradoxen, schijnbaar onverzoenlijke tegenstrijdigheden die het hele werkproces in belangrijke mate hebben gekleurd. Hus: 'Een eerste paradox zit al in de keuze van de cast. Ik heb mensen gekozen van wie ik dacht dat ze een grote eigen inbreng zouden kunnen hebben, zonder echt rekening te houden

met de instrumenten die ik zo vermeldde. Op het eerste gezicht leek het dan ook een vreemde combinatie. Ten tweede verwachtte ik van hen aanvankelijk een grote impact tijdens het werk. Paradoxaal daarmee ben ik plotseling begonnen schrijven en heb ik een partituur gemaakt die eigenlijk zeer complex is en die een principe hanteert dat normaal niet zo gebruikt wordt. In de orkestrale of instrumentale laag heb ik veel beweging gestopt, informatie die een soort dramaturgisch verloop kent, terwijl de gezongen bovenlaag het eigenlijke verhaal vertelt. Lange tijd is de verhouding tussen de vraag aan mensen om op het podium muziek uit te vinden en de precieze partituur conflictueus geweest. Pas de laatste dagen is er een vonk geweest die gemaakt heeft dat er een grotere eenvoud is gekomen, zodat het uiteindelijk toch heel volks, vertellend, vrolijk en licht is geworden. Elke voorstelling die we spelen blijft wel anders omdat er overal ruimte is gereserveerd om dingen te proberen.'

Jan Ritsema: 'Maar dat wil ook weer niet zeggen dat alles geïmprovisiseerd is. Er staan duizenden nootjes op papier en het is zelfs moeilijk om uit het hoofd te leren. Walter heeft erg fugatisch geschreven, dus door elkaar gevlochten canonachtige dingen van stemmen en instrumenten: dat werkt pas als het precies wordt uitgevoerd. Dat die vrijheid er is om er toch mee te spelen, komt omdat we vanaf het begin een werk-cultuur hebben geïnstalleerd waarbij het mogelijk is voortdurend alles weer ter discussie te stellen, af te breken en weer op te bouwen. Een paar maanden voor de eigenlijke repetitieperiode zijn we al regelmatig bij elkaar gekomen om dingen uit te proberen, zonder de stress van een première. Op dat moment waren we compleet vrij en zo creëren we een cultuurte waarin je je veel kunt permitteren. Die vrijheid blijft ook nu nog voelbaar.'

'Het procesmatige is belangrijk in wat we doen. Het kunnen verdragen dat iets ontstaat. Er zijn altijd ideeën, maar die veranderen en route door elkaars argumenten, door goed te luisteren. Er is vertrouwen omdat je weet dat je allebei het geheel beter wil maken. Als ik een opmerking maak, is dat niet omdat ik nog stiekem een bepaald soort theater in mijn hoofd heb dat ik ook nu weer naar boven wil halen of niet wil vermijden. Nee, als je iets zegt, moet je altijd argumenten hebben. Je verklaart waarom je denkt dat iets niet werkt of net wel en dat is plezierig. We blijven de bal naar elkaar toe spelen en weer doorspelen tot het einde toe, om het steeds maar beter en beter te maken. Dat betekent ook dat je zonder vooringenomenheid problemen durft te erkennen en te zien dat iets niet goed is. Wij hoeven bij elkaar niet op elken te lopen.'

Walter Hus en Jan Ritsema: 'Het resultaat is un opéra populaire en flamand.'

(FOTO: PATRICK DE SPIEGELAERE)

SLAPPE ZOTTEN

Met maar liefst 14 lijken en een waslijst aan gruwelijkheden zoals het afhakken van handen en hoofden, verkrachting en iemand die levend begraven wordt, is 'Titus Andronicus' wellicht een van Shakespeares meest gewelddadige stukken. Hoewel ook Decorte in zijn versie wild met het mes zwaait, heeft de schrijver tegelijk ook een enorme lichtheid. Ritsema: 'Wat ik leuk vind aan deze 'Titus', is dat Jan Decorte met zijn kinderlijke taalje toch een vrolijke, speelse ondertoon geeft aan de gruwelijke verhalen. Er wordt gespeeld met het kwaad, het gemene, het vileine. In elk stuk dat ik doe, zitten er wel een of twee zinneljes waar het voor mij om gaat. Dat zijn dan de zinneljes die net iets dieper gaan in de hoofden van het publiek. Hier zijn er zo twee: 'Liefde, dat is voor de slappe zotten' en 'Het is hier een wildernis vol lijgers'. Met die zin eindigt het stuk. Bij Jan klinkt al die ellende heel vrolijk en dat vind ik aardig. Daarmee ontkracht hij de verslaving aan het lijden, aan het kwade. Kwaad doen is een alibi om in het lijden te zwelgen. Schuld hebben en boete doen is een redelijke verlossing in onze joods-christelijke cultuur. De joden hebben daar de klaagmuur voor uitgevonden. Ze lopen naar de klaagmuur om hun beklag te doen en leven dan verder in de hoop dat ze de Messias zijn. Wij hebben de verlosser al gehad, die hoop is er dus niet meer en alleen het lijden is overgebleven. Daarom is dat zwelgen in het lijden zo iets stompsinnigs geworden.'

'Voor mij zijn de stukken van Jan Decorte een alibi om het Lijden Van Den

Mensch, met hoofdletters, te verkrachten. We zijn goed en soms zijn we slecht, maar daar hoeven we niet de hele tijd over te zeiken. Soms doen we iets goeds en soms iets verkeeds, maar wezenlijk maakt dat geen verschil. Het is een deel van leven. Daarmee ontkracht hij ook de moraal en dat vind ik zo plezierig. Voor mij is het aangenaam om de mensen dat handvat te kunnen geven van: flinkker dat lijden en die schuld toch uit je leven. Ook al is het nog zo makkelijk om op te staan en te zien wat voor ellende er allemaal is gebeurd, te voelen hoe zwaar het leven is. Voor sommige mensen is het leven heel zwaar, soms zo zwaar dat ze eruit stappen, maar anderen zullen dat nooit doen omdat ze net van het lijden houden. Ik hou niet van het lijden, en dus ben ik ben blij met deze vrolijkheid over het vileine.'

Waar Jan Decortes eigen opvoering in 1994 op hilarische wijze de rist gruwelijkheden in de tekst verteerbaar maakte, zijn het in deze opera-adaptatie vooral de muziek en de beweeglijke partituur die voor contrast moeten zorgen met de weinig opbeurende verhalen. Ritsema: 'Wat opvalt in dit stuk is dat alles wat gebeurt verteld wordt en er haast geen actie van de personages inzit. Als Jan zelf Titus speelt met Signd en een meisje erbij, wordt het wel erg scenisch, maar dat komt door de actualiteit van hun spel, de onderlinge verhouding waarin het drama zich afspeelt. Ze spelen eigenlijk de rollen van kinderen die het verhaal recapituleren, daarover fantaseren en het leuk vinden om elkaar met de gruwelijke kanten op te naaien. Met het koor en deze muzikanten vervallen die rollen. Zo gauw daar mu-

ziek op staat, bestaat dat spelletje niet meer en wordt er een andere keuze gemaakt. Het dramatische zit een beetje in de lichtheid waarmee er muzikaal over de gruwelijkheden wordt gegaan. Ze hebben iemand bij zijn armen gepakt en zijn kop afgehaakt; als Jan dat doet, wordt dat iets grotesks, hier wordt dat muzikaal vertaald waardoor andere openingen ontstaan. Sprake is er in de muziek nauwelijks van kleuning, wat je in opera vaak wel krijgt: dat de muziek het dramatische of hilarische in de tekst nog versterkt.'

'Dat is zo', zegt Walter Hus. 'Voor mij is het nooit letterlijk. Als ik muziek aan het schrijven ben op een tekst, bevind ik me in een toestand waarbij ik me van de zinnen bijna niets meer aantrek, waarin het bijna alleen nog lettergrepen worden. Ik schrijf ook niet op de tekst, ik maak eerst muziek en dan verveel ik de tekst enn. Voor mij is de muziek een hele structuur die aan het bewegen is, die ergens naartoe gaat en waarlangs dan de actie van het drama meebeweegt. Op die manier probeer ik alle scènes in één geut te vatten.' Ritsema: 'Met als resultaat un opéra populaire en flamand.'

'TITUS ANDONDERONIKUSTMIJNKLOTE'

voord van 11 tot september 25 september
gespeeld in Publicktheater/Minnekeers te
Gent (inlichtingen en reservering:
09/225.01.01), op 8 en 9 oktober in Stuk,
Leuven (016/320.320) en op 11 en
12 oktober in Limelight, Kortrijk
(056/23.98.55).